

EEN TRACTAAT
OVER DE OVERWEGING VAN 'S HEEREN LIJDEN

AAN
HENDRIK VAN CALCAR

TOEGESCHREVEN.

A. INLEIDING.

Hoewel de Karthuizer Hendrik Egher, meer algemeen bekend als Hendrik van Calcar, geen Nederlander van geboorte of opvoeding is, kunnen wij hem toch terecht onder onze geestelijke voorouders rekenen zoowel wegens zijn geschriften en den invloed, dien zij ook op de vroomheid hier te lande hebben uitgeoefend, als vooral om zijn persoonlijke werkzaamheid in Nederland. Reeds priester trad hij na jarenlange studie aan de Parijsche Universiteit op 37-jarigen leeftijd te Keulen in het Karthuizer-klooster S. Barbara (1365). Na zijn professie verbleef hij er slechts 2 jaar als eenvoudig monnik, want reeds in 1368 begint hij een prioraat van 5 jaar te Munnikhuizen, gevolgd door nog 4 jaren (1373-77) als rector van het nieuw-gestichte O. L. Vrouwen-Bethlehem te Roermond ¹⁾. Gedurende zijn verblijf nu in « het Geldersche Huis » (Munnikhuizen) heeft hij volgens het eenstemmig getuigenis der overlevering veel invloed uitgeoefend op de bekeering van Geert Groote, dien hij ongetwijfeld reeds gedurende zijn studietijd te Parijs had leeren kennen ²⁾. Moeilijker is het nader te bepalen op welke wijze hij heeft bijgedragen tot dien omkeer, die zulke gewichtige gevolgen zou hebben. Men kan als zeker aannemen, dat hij bij een ontmoeting te Utrecht een krachtigen stoot tot Gerard's bekeering heeft gegeven. Hendrik van Calcar is zonder twijfel die prior van Munnikhuizen, welke volgens Thomas à Kempis ³⁾ vervuld van naastenliefde

1) Voor Calcar's leven zie Mej. H. B. VERMEER, *Het Tractaat « Oratus et Decursus ordinis Cartusienis » van Hendrik Egher van Kalkar met een biographische inleiding* (proefschrift). Wageningen 1929, blz. 1-38.

2) o.c., blz. 5, 10 vv.

3) *Vita Gerardi Magni (Opera Omnia)*, ed. Pohl, dl. VII, blz. 38-39).

en zielenijver op het juiste oogenblik het net wist uit te werpen om dien grooten visch uit den maalstroom van deze wereld te vangen.

Maar de retraite van Groote in het Karthuizer-klooster bij Arnhem valt met meer waarschijnlijkheid onder zijn opvolger Hendrik van Coesfeld. Hendrik van Calcar was n.l. in 1373 tot eersten rector benoemd van het in datzelfde jaar gestichte klooster Bethlehem B. Mariae Virg. te Roermond. Gedurende de 4 jaren van zijn bestuur wist hij er den Karthuizergeest stevig te grondvesten, zoodat zijn gedachtenis en de door hem gevestigde tradities hem nog lang overleefden. Minstens indirect dus heeft hij ook invloed uitgeoefend op den meest bekenden zoon van dit huis Dionysius den Karthuizer (van Rijckel 1423-71).

Hendrik blonk niet slechts uit door zijn gaven voor bestuur, hij was ook een vruchtbaar schrijver. Een volledige opgave van zijn werk is ons nergens bewaard. Gebruik makend van verspreide gegevens en van hetgeen ons nog in handschrift is bewaard, komt Mej. H. Vermeer tot het volgende lijstje :

een historisch tractaat : *De ortu et decursu ordinis cartusienensis*; het eenig gedateerde tevens : 1398;

Epistolae en Sermones capitulares;

Loquagium de rhetorica;

Cantuagium de musica;

Contemplativa metrica;

Scala spiritualis exercitii;

Libellus exhortationis ad Petrum monachum Carthusie Confluentie;

Articuli pro collatione facienda;

Collatio pro eligendo priore;

Psalterium Beatae Mariae;

Commentariolum in Decretum Gratiani et Decretales;

De continentis et distinctione scientiarum;

Tractatus de cotidiano holocausto spiritualis exercitii ⁴⁾).

Hierbij kan ik nog voegen een: *Informatio meditationis de passione domini et de profectu vitae spiritualis*.

Uitgegeven werden het tractaat *de ortu* etc. in het aangehaalde werk van Mej. Vermeer; het *Psalterium B.M.V.* o.a. door Acquoy is het *Archief voor Nederlandsche Kerkgeschie-*

4) o.c., blz. 25 vv.

denis⁵⁾; de *contemplativa metrica*, indien dit werk althans van hem is, door Dom Huyben⁶⁾. Zeer verspreid was het *Tractatus de cotidiano holocausto spiritualis exercitii*, dat ook onder andere namen voorkomt (*Exercitatorium* of *Exhortatorium monachale*, *Exercitium Carthusianum*, *Speculum peccatorum*, *Tractatus proficere volentibus*, *Formula quomodo homo debeat purgari a peccatis*). Het werd meerdere malen uitgegeven, ook al omdat het op naam van Thomas à Kempis werd geplaatst, maar ten onrechte⁷⁾.

Het is niet geheel duidelijk in hoeverre Hendrik van Calcar beschouwd kan worden als de schrijver van dit tractaat. Immers in het H.S. der Landesbibliothek te Darmstadt (H.S. 819), in 1508 afgeschreven in Calcar's eigen klooster S. Barbara te Keulen, volgt op het Tractaat de volgende bemerking: « Explicit Tractatus magistri Henrici de Kalkar carthusiensis fundamentum posuit sed alter largius latinizavit istud fundamentum et in libro maguncie repperi scriptum manu p. Kalkar prout michi apparebat omnino (f. 122a) ». Terwijl bij den aanvang van het Tractaat aan den rand staat aangetekend: « Iste tractatus est extensio quedam per quemdam... tractatuli precedentis M. Henrici Kalkar » (f. 115b). Dit

5) I (1885), blz. 350-352 : Een weinig bekend gedicht van Hendrik van Kalkar.

6) *Ons Geestelijk Erf*, I, 1927, blz. 396-428 : *Theoria metrica*, een latijnsch dichtwerk over de contemplatie. D. Huyben vraagt zich daarin af, of de *Theoria Metrica* niet hetzelfde werk zou kunnen zijn als de *Rhetorica divina*, welke door Mombaer onder Arnold Buederick's werken wordt genoemd. Hij verwees mij verder naar den codex Theol. lat. quart. 372 van de Pruisische Staatsbibliothek te Berlijn; deze bevat een *Theoria metrica*, welke tekst bij navraag censluidend bleek te zijn met den bovengenoemden. Ziehier wat het Hs. zegt van den schrijver : « (Contenta huius libri) contemplativa metrica scripta manu pie memorie venerabilis patris Henrici Kalkar prioris / et monachi devotissimi huius domus [Keulen] Et valde verissimile est quod etiam ipse hos versus composuerit » (f. 2r: « Incipit Contemplativa quae dicitur Metrica Theoreya. Quando Jacob fuerat primis amplexibus usus ... »; eindigt : « ... commutabit amans devota mente magistra. Explicit contemplativa metrica. ») Uit het vervolg dezer studie zal blijken, dat bij meerdere werken er twijfel is, of, en in hoeverre het vaderschap aan Hendrik van Calcar kan worden toegeschreven.

7) Th. A. LIEBNER, *Pfingstprogramm der Universität Göttingen*, 1842; MALOU, *Recherches sur l'auteur de l'Imitation*, 1849; NOLTE, *Zur Geschichte des Büchleins : Die Nachfolge Christi*, *Wiener Zeitschrift für die gesammte Kathol. Theol.* 1855, VII Bd., 1. Heft; K. HIRSCHKE, *Prolegomena zu einer neuen Ausgabe der Imitatio Christi*, 1873, I Band; *Opera omnia Dionysii Carthusiani*, XLII (1913).

voorafgaande stuk, dat f. 113b-115b vult, is een *Tractatulus Henrici Kalkar de quotidiano holocausto spiritualis exercitii*, dat woordelijk overeenstemt met Hugo de Balma, *Mystica theologia* (cap. I., Particula II, de modo purgativo) en wordt in de eerste hoofdstukken van het tractaat, dat verder ook onder invloed van de *Mystica Theologia* staat, breder ontwikkeld⁸⁾. Hetzelfde langere Tractaat onder den titel: *Formula quomodo homo debeat* staat ook in een H.S., uit het Karthuiszkerklooster van Erfurt afkomstig en dat beschreven zal worden, voorafgaand door een nog onbekende Lijdensmeditatie, welke beide stukken op Calcar's naam worden gesteld⁹⁾. Uit den door P. Lehmann afgedrukten Bibliotheekskatalogo van het einde der 15e eeuw, blijkt, dat de Karthuizers van Erfurt 5 afschriften bezaten van een werkje, dat *Calcar* werd genoemd en de Lijdensmeditatie met het tractaat *Volens purgari* omvatte, n.l.

1° F. 11 Calcar, de reformacione virium anime [dit is de titel, welke op het boek stond vermeld; volgt de inhoud :] / De imitatione Christi, solum prima pars / De arte moriendi / Meditationes passionis Christi, et dicitur Calcar / Formula quomodo homo debeat purgari a peccatis. F. 9, F. 53 [dit is een verwijzing naar andere banden] et est secunda pars predicti libri Calcar / De reformacione virium anime / ...

2° F.65 2. loco Calcar, eciam habetur F. 65 [dit is een verwijzing, in F.65 komt noch het eene, noch het andere tractaat voor] F.66 / Libellus quomodo quis doleat pro peccatis et purgetur ab eis / Meditationes de passione domini / ...

3° F.66 ... / Calcar et est quoddam exercitium circa passionem domini / ...

4° F.78 2. loco Calcar cum ceteris devotis tractatulis / contentia huius libelli / habetur supra F.65 2. loco /

5° H.141. *Speculum peccatoris* / ... / Calcar, libellus est docens devota exercitia circa passionem Christi, incipiens 'In deuteromio' / ¹⁰⁾.

8) VERMEER, o.c., blz. 29-30, 66. Wellicht werd in het origineel de titel *Tractulus* etc. ten onrechte boven het extract van H. de Balma geplaatst en slaat het alleen op de uitwerking van Calcar.

9) De tekst van dit Hs. wijkt af zoowel van de door Liebner als van de door Hirsche gepubliceerde recensie; het bezit niet alleen eigen varianten, maar ook enkele passages, die alleen hier voorkomen. Erfurt bezat nog twee afzonderlijke copieën van dit tractaat, nu Weimar, Landesbibliothek, oct. 52, en Berlijn, Staatsbibliothek, theol. lat. qu. 165; zie PAUL LEHMANN, *Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschlands und der Schweiz*, II (1928) 237.

10) LEHMANN, o.c., blz. 342, 361, 363, 428.

Van deze 5 H.S.S. zijn alleen nog maar bekend F. 66, nu in de Landesbibliothek te Weimar (Oct. 56) en F. 11. Dit H.S. werd circa 1855 gekocht door Kanunnik John Williams, die het aan Mgr. Clifford na liet; sedert berust het in de Bisschoppelijke Bibliotheek van Clifton (Cod. Clift. I).

Het is een papieren handschrift, 11 × 16 cm., 237 + 10 ff., geschreven door verschillende XVe eeuwse handen op één kolom. Het behoorde vroeger aan het klooster Salvatorberg bij Erfurt, gelijk blijkt uit de volgende aantekeningen :

f. 1a *Cartusiae Erfordiensis* (XVII.)

f. 106b *Liber carthusiensium prope Erfordium* (XV.)

f. 237b *Liber cartusie prope erfordium* (XV.)

De oorspronkelijke, rood schaaplederenband bleef bewaard. Op den voorkant van den omslag een wit perkamentje :

Carcar De reformacione

(?u)irium aie Ars moriendi.

en een kleiner met F 11.

Aan de binnenzijde van den band 2 fragmenten van een 15-eeuwse tractaat over Logica op perkament.

Het H.S. is samengesteld uit 5 Katerntjes van 6 dubbele bladen, gevolgd door een van 5 en nog 11 van 6, daarna een van 8, waarvan een enkel blad weggesneden, een van 5, ten slotte een van 6. Het laatste blad werd uitgesneden en een katerntje van 5 dubbele bladen na het inbinden nog toegevoegd.

Van den inhoud zijn hier alleen van belang de n^o's 3 en 4, die overigens oorspronkelijk een afzonderlijk geheel vormden, zooals een eigen pagineering links boven aan de bladzijden uitwijst¹¹⁾. Het eerste tractaat beslaat f. 73a - f. 85a met de eindbemerking: « finitur 1424 gereonis » (= 10 October), het tweede begint f. 85b « Incipit formula quomodo homo debeat purgari a peccatis Volens purgari a peccatis... » Een andere hand schreef in den bovenrand: « eiusdem domini henrici cal-

11) Vooraf gaat als nr. 1 (f. 1a) : « Tractatus unius carthusiensis (van een hand, die verder niet meer voorkomt en later doorgehaald) De imitacione (sic) xpi et contemptu omnium vanitatum mundi etc. Qui sequitur me... ». Eindigt f. 34a : « ... tibi ipsi vim intuleris Tu autem domine miserere nostri et est finis ». Een andere hand voegde er aan toe : « Explicit tractatus de ymitacione xpi compilatus per unum carthusiensem cuius nomen in libro vite nunc et in eternum nominatur ». Het stuk schijnt in of vóór 1428 afgeschreven, daar dezelfde (2de) hand aan het einde van het volgende tractaat aantekende (f. 65b) : « Explicit tractatus de arte moriendi pulcherus (sic) scriptus 1428° circa festum (sanctificacionis uitgekrast) beatissime virginis marie ».

car ». Eindigt f. 97b: « ... ama deum et amaberis in eternum ».

Daarna volgen tot f. 103a incl. uittreksels uit S.S. Augustinus, Bernardus etc. Daarna: « Anno dni a. 1424 Complete sunt meditaciones supra scripte Sabbato ante dominicam XIam (post. Trin. = 2 Sept. Waarschijnlijk moet men hiervoor lezen in verband met den vorigen datum: dom XXIam = 12 Nov.) ff. 103b-104a bevatten weer korte spreuken uit het H. Evangelie en de Vaders; 104b-106a zijn onbeschreven. Op f. 106b het eigendomsmerk : « Liber carthusiensium prope Erfordium », benevens een aantekening over de kerkwijding in 1373 op Zondag *Judica* en een aanhaling uit S. Hieronymus.

Het Weimarsche H.S. is eveneens op papier, 11 × 15 cm., 191 ff., op één kolom beschreven door verscheiden XV-eeuwse handen, en behoorde aan dezelfde Karthuizers: f. 1a *Carthusienses apud Erfordiam*, eveneens f. 112a, 191a en f. 2a *Cartusiae Erfordiensis* (XVI). In den oorspronkelijken rood schaaapsleeren band. Op de voorzijde een wit-papieren etiket (C)o(r)diale Calcar en een onleesbaar XVe eeuwsch opschrift. Het oude nummer F. 66 is verdwenen. Koperen sluiting. Als schutbladen voor en achter een dubbel perkamentblad, uit een XV-eeuwsch getijdenboek genomen. Het eerste blad is tegen den band geplakt en daarover een inhoudsopgave (XV) :

Contenta hic

Notabilia aliqua bona circa sacramentum altaris et de casibus celebracionis. Item de sacramento penitencie.

Sermo de modo dicendi horas canonicas.

Aliquid modicum ex vitaspatrum.

Meditacio de passione xpi qui dicitur calcar quia colligens eam hoc nomine dicebatur ex more carthusiensium.

(Een andere hand voegde hieraan toe : huius tractatuli deficit magis quam dimidia pars. Bedoeld moet zijn : *Volens purgari* als 2. *pars libri Calcar.*)

Varia notabilia de passione christi.

Cordiale quod alio nomine dicitur de 4 novissimis.

En nog vele extracten en tractaten van geestelijken en profanen aard.

De *Meditacio* begint op f. 22a zonder verder opschrift: « In deuteronomio legitur... » en eindigt op f. 33a. Een XV-eeuwse hand vulde de bladzijde met een aflaatgebed. Op f. 33b leest men de bemerking, dat de meditatie over de Verrijzenis « post XI folia » volgt; toch begint de tekst reeds op f. 34a

(tot 37a) terwijl op f. 33b nog de ontbrekende beginregels werden toegevoegd. Er zijn dus blijkbaar eenige folia uit het handschrift in zijn oorspronkelijken toestand gelicht. f. 37b « Bernardus in libro malagranato », de « uaria notabilia de passione christi » evenals in het Clifton H.S. F. 53a onbeschreven; f. 55b « hec sunt ecclesie erfford. (de rest is weggesneden bij het inbinden) « Cyryacus, s. martinus » etc., ongetwijfeld een lijst van relieken. F. 54a « Incipit cordiale de quator novissimis ». Dit laatste gedeelte van het H.S. (of tenminste een deel ervan, n.l. de profane tractaten: *Postillationes circa librum complexionum* etc.) schijnt later toegevoegd: op f. 188b leest men « Iste liber est domini Nicolai mei boni ac sinceri (?) amici ». De verdere bladen zijn gevuld met diverse teksten.

Het tractaat « *In deuteronomio legitur* » valt, gelijk het opschrift in het Clifton H.S. reeds aanduidt, in twee deelen, het eerste een methode « *informacio* » om het Lijden des Zaligmakers te overwegen, het tweede bevat raadgevingen tot voortgang in het geestelijk leven, vooral met betrekking tot het gebed. Tusschen beide is nog een overweging voor den Zondag ingeschoven. Een direkt voorbeeld, dat Hendrik zou nagevolgd hebben, laat zich niet aanwijzen¹²⁾. Het is echter zeer wel mogelijk, dat hij ook hier, als in het tractaat *Uolens purgari*, een bestaanden tekst heeft uitgewerkt of omgevormd. In alle gevallen bestonden er meerdere redacties van dit tractaat. Onze beide Hss., de eenige die mij bekend zijn, geven er reeds drie. Het Clifton Hs. bevat nl. een grondtekst, die van 2 handen stamt, den kopist en den rubricator, met slechts weinig verbeteringen door den eersten of den tweeden. Daarnaast zijn in de randen en tusschen de regels met rooden inkt tal van veranderingen aangebracht door een derde hand, welke een nieuwe, meer uitgebreide redactie vormen. Werden zij naar een ander voorbeeld afgeschreven? Soms tijds staan zij los *in margine*, zonder dat in den grondtekst de benodigde veranderingen werden aangebracht. In het Weimarsche Hs. zijn sommige van die omwerkingen reeds in den tekst opge-

12) De indeeling in *membra* stemt overeen noch met de 6 *fasciculi* in Gerard Zerbolt, *De reformatione uirium anime*, noch met de 5 *particule* in zijn *De spiritali ascensione*. Ook een vergelijking met Suso's 100 *Artikelen* of J. van Quedlinburg's 65 *Artikelen* levert geen resultaat. Evenmin is de groepeerling der *Horae Passionis* gevolgd.

nomen, maar niet alle; het biedt dus een tusschen-stadium. Bevindt men zich hier voor een analoog geval met het tractaat *Uolens purgari*? Het Darmstadter Hs. getuigt hiervan, dat Calcar « *fundamentum posuit sed alter largius latinizavit.* » In dit tractaat *Uolens purgari* kwamen inderdaad oorspronkelijk Duitse gedeelten voor, waarvan het Clifton afschrift nog sporen bewaart. In alle gevallen: er had een omwerking plaats. Hier ook. De moeilijkheid is te bepalen, of, en in hoever, zij van Calcar's eigen hand zijn. Want hijzelf herzag ook zijn werken. Van de *ortus et decursus* bestonden verscheiden redacties: en in elk der verschillende stadia werden afschriften gemaakt¹³⁾. Clifton is echter zeker niet Calcar's handschrift, het is een copie, gelijk de titel, die door den rubricator werd geschreven aantoont. De interne critiek kan ook geen hulp bieden: *ortus et decursus*, dat zeker authentiek is, is als kroniek van een geheel ander karakter als deze stichtelijke traktaten¹⁴⁾. Er is zeker een verschil van stijl merkbaar tusschen de eerste en tweede helft van *In deuteronomio*; maar dit verklaart zich door den verschillenden inhoud. Er blijft dus slechts als bewijs voor de authenticiteit de toeschrijving aan Calcar in beide Hss. in een milieu waar men zeker met diens werken op de hoogte was.

Een 16e eeuwse kataloog (1550-1575) der Benediktijner Abdij S. Eucharius-Matthias te Trier vermeldt intusschen drie, nu verloren, H.S.S. van een *exercitium monachale*, aan Henricus Hagen toegeschreven¹⁵⁾. Bij het ontbreken van een incipit is het niet met zekerheid te zeggen, of ons tractaat bedoeld is. Zoo ja, dan zou dit een andere attributie zijn van de tweede helft van het « *liber Calcar* ».

Voor de eigenlijke Lijdensmeditatie konden wij geen voorbeeld of parallel ontdekken. Zij verschilt geheel en al van Hendrik Suese's 100 punten of van de 65 van Jordanus van

13) Vermeer o.c. blz. 61 vv.

14) De Metten van het Klein Officie van O. L. Vrouw worden verondersteld privatim gebeden te zijn, vóór de Metten van het Kanoniaal Officie in het koor (f. 73a, f. 74a). Wijst dit er op, dat de schrijver een Karhuizer was?

15) JOSEF MONTEBAUR *Studien zur Geschichte der Bibliothek der Abtei St. Eucharius-Matthias zu Trier 1931* (Röm. Quartalschrift 26. Supplement heft) SS. 79, 91, 92. Is deze Henricus Hagen soms de Cisterciënser-Abt eerst van Loccum (1454), daarna van Marienfeld (1457)? Cf. LEIBNIZ S.S. *Brun. II*, 696 geciteerd door K. GRUBE, *Joh. Busch' Chronicon S. 562, n. 2.*

Quedlinburg. Noch levert zij aanrakingspunten met de meditaties in Gerard Zerbolt's *De reformatione anime* of in zijn *De spirituali ascensione*.

Te laat om het nog in dit artikel te verwerken werd mijn aandacht op *Vatic. Palat. lat. 381* gevestigd. Uit de beschrijving, mij welwillend door Dom G. Godu O.S.B. van San Callisto verstrekt, blijkt, dat het hier een derde H.S. van de *Meditatio* etc. betreft. Na een eigen Prologus (f. 11 v°: *Fasciculus mirre dilectus meus michi, inter ubera mea comorabitur. canticum. 1° Mirra est species aromatica ualde amara dura et aspera et conuenienter significat crucem domini nostri ihesu christi...*) begint de tekst op f. 12 r° aldus: *Incipit informacio meditacionis de passione domini. Igitur peracto completorio reuoluat deuotus monachus in animo suo quibus cogitationibus...* Volgen de 10 membra (2 en 3 ontbreken, ongetwijfeld door het uitvallen van een bladzijde) die f. 17 v° eindigen: *est honor et gloria in s.s. amen. Explicit fasciculus mirre dilectionis pro cuius completionem (?) laus sit sancte trinitati. De resurrectione... De Admonitio en De duritia* ontbreken. Een attributie aan H. van Calcar of een ander wordt niet gegeven.

Wij laten den tekst volgen, zooals hij voorkomt in den codex Clifton 1, alleen werden de voorzetsels van de substantieven gescheiden. Het schuin gedrukte geeft aan, wat in rood schrift is. In de noten verwijst C¹ naar den oorspronkelijken tekst, C² naar de omwerkingen, die alle in rooden inkt zijn uitgevoerd.

De varianten van Weimar zijn aangeduid met w. Onge-lukkiger wijze ontbrak ons de tijd dit H.S. volledig te collationeeren: de varianten zijn compleet tot en met f. 75a, daarna konden wij slechts de voornaamste passages vergelijken.

Farnborough.

H. LINDEMAN O. S. B.

B. Tekst

INCIPIT INFORMACIO MEDITACIONIS DE PASSIONE DOMINI ET F. 71a
DE PROPECTU UITE SPIRITUALIS EDITA PER DOMINUM HEIN-
RICUM CALCAR PIE MEMORIE QUONDAM PRIOREM MAGUNCIE
ET UISITATOREM ISTIUS PROUINCIE.

- 5 In deuteronomio legitur quod cum sanctus Moyses daret populo precepta legis dixit; Sint uerba que ego precipio tibi in corde tuo / et mediteris in eis sedens in domo tua. et ambulans in itinere. dormiens atque consurgens; Et ligabis ea quasi signum in manu tua. eruntque ante oculos tuos et non ammouebuntur et scribes ea in limine et ostijs domus tue; Si ergo tam sollicite meditanda est lex moysi a iudeis. certe multo magis et studiosius meditanda est nobis cristianis uita et passio et mors domini nostri iesu cristi Qui propter nos uenit in mundum
- 10 ut legem spiritualem adimpleret Quicumque autem uoluerit proficere in studio spirituali debet hanc uitam cristi semper habere pre oculis siue sedeat in ocio sancte meditacionis siue contemplacionis // siue dormiens id est f. 71 post laborem diurnum ad locum rediens siue sit ambulans in exercicio exterioris occupacionis siue de mane surgens id est de mane ad opus dei euigilans. Et debet eandem uitam quasi signum in manu sua ligare id est debet omnia opera sua uite et conuersacioni eiusdem domini nostri iesu cristi quantum preualet conformare Et
- 15 debet eandem uitam scribere in ostijs domus sue / id est debet omnes sensus suos in huiusmodi salutifera meditacione occupare; et quanto hoc pluries et magis assi-

I W absolute incipit sine titulo. 5 Legitur in deut. C² 6-11 Deut. VI, 6-9 Sint ... tuo et om. W. 10 scribas ea in limite C² 11 Ergo si C² 12 Certe om. W. a iudeis multo sollicitius meditanda est a nobis C² 13 nobis cristianis om. W. 14 propter nos om. W. 15 spiritualiter C² 15-16 debet ergo deuotus homo qui laborat ut proficiat C² in marg. Debet ergo deuotus monachus qui laborat ut proficiat in studio spirituali

hanc uitam dni nri ihu xi W. 16 uitam] domini add. C² 17 semper exp. C² ante oculos C² post siue: sedens in ocio contemplacionis siue ambulans in exercicio occupacionis siue dormiens id est laborem (sic) ad locum rediens siue consurgens id est de mane ad opus dei uigilans C² in marg. inf. 18 dormiens] n exp. C¹ sed mendose 21 sed et C² 23 conuersione C² 25 Et scribere debet C²; Et debet scribere W. 27 et quanto ...

due fecerit; tanto plus incipiet seipsum cognoscere; et deum diligere / et cicius perfectior erit;

30 *Igitur peracto* completorio. aduoluat deuotus monachus in animo suo quibus cogitationibus verbis et operibus. et delectacionibus illa die deum offendit; Postea beneficia diuina recogitando gracias agat; Deinde recogitet quomodo dominus noster iesus cristus cum discipulis suis ultimam cenam fecit; et pedes eorum lauit. humili-
f. 72a mo ex affectu et ponat // hec omnia ante oculos suos scilicet mentis sue ac si ipsum corporaliter uideret / et dicat intimo ex affectu *Domine iesu obsecro te ut per illam summam humilitatem et karitatem* qua pedes discipulorum tuorum lauisti laues eciam omnes affectiones meas; ut nichil aliud desiderem nec amem nisi te; Et ubicumque in tota uita mea aliquando aliud desiderauim vel amaui vel feci quod fuit contra te uel preter te; hoc desiderium a corde meo abluas et lacrimas et veram penitentiam michi tribuas quatinus hec omnia extergere ualeam et lauare; Et si fieri potest recolat ibi cum lacrimis malas concupiscencias sue uite preteritas; Post hoc recogitet ibi institutionem sacramentalem corporis et sanguinis domini nostri iesu cristi; Et quomodo cristus illud sacramentum dedit ibi discipulis suis; Et petat ex toto corde. ut ipso cottidie et si non corporaliter / tamen spiritualiter communicet illo sacramento; Vt per hanc communionem incorporetur mistico corpori cristi ut ipsius membrum effici mereatur;

f. 72b 55 // Deinde meditetur illam dulcissimam doctrinam quam dominus fecit in eadem cena et post cenam. In qua quidem doctrina apertissime docuit misterium summe et sanctissime trinitatis. Et oret ut hanc doctrinam tota valeat mente intelligere quantum sit possibile. et perfecta fide credere : ut post obitum mereatur ipsam aperte specie contemplari et speculari sine fine : Post hoc de-

perfectior erit *om.* W. 30 reuoluat W. 32 offenderit C² 33 cogitet W. 36 affectu] ita realiter ac si ita corporaliter videret *in marg. inf.* C²; scilicet] id est *exp.* scilicet *superscr.* C¹; oculos mentis W. 38 te propter illam C² 39 disc. pedes lauisti, C² 40 eciam *om.* C² 41 et amen C² 42 aliud ali-

quando C² 44 ac veram C² 45 tribuas quibus C² extergere ualeam et abluere ualeam C² 47 hec C² 52 Ita ut C² 53 corpore W. 56 In qua] doctrina *superscr.* C² 58 Et oret] *add.* sic C² 61 contemplari et *om.* W. 61 hec C²; C² *in marg.* oratio et quere in cedula; *in schedula*

65 precetur toto animo. ut dignus efficiatur illa desiderantissima oracione quam dominus fecit pro omnibus electis suis. In qua rogauit patrem ut omnes electi sui secundum gratiam in patre et in ipso filio vnum sint sicut pater et filius sunt vnum secundum naturam Et in pace in idipsum suauiter dormiat et requiescat

Et nota quod in quolibet membro huius sancte meditationis circa passionem dominicam debet ipse meditans facere quinque; Primo debet ipse meditans // in sua meditatione cristum ante oculos ponere tamquam ipsum corporaliter uideat. Secundo gracias agere; Tercio debet cristo compati Quarto sibi oracionem congruentem facere secundum illud membrum in quo meditatur; 75 Quinto debet exemplum uite sue accipere prout cristus in uita sua docuit et monstrauit; item Nota quod quandoque meditati non affluit gracia in uno membro dominice passionis transeat illud membrum breuiter et vadat ad aliud Et in quocumque inuenerit gratiam ibi diucius debet immorari et delectari cum domino suo prout sibi tunc fuerit inspiratum;

Igitur peractis vigilijs beate virginis accedat deuotus monachus ad primum membrum dominice passionis : et ponat ante oculos cordis sui. quomodo cristus orauit patrem in monte oliueti; ut si fieri possit transiret ab eo calix passionis etcetera Verumptamen non sicut ego volo: sed sicut tu uis pater; et quomodo pre anxietate // facta est sudor eius tamquam gutte sanguinis in terra decurrentis; et quomodo eum ibi angelus confortauit, Et quomodo discipulos dormientes inuenit; Et de illa anxietate agat gracias cristo et compaciatur cristo

autem: Omnipotens uiue et eterne deus da michi [te et tuam dilectionem *del.*] perfectam dilectionem et bona fide et spe tuam doctrinam et opera tua intelligere ita ut immediate post uite huius exitum te trinum vnum uiuum omnipotentem eternum et summe bonum bene fruar sine fine amen Post hoc deprecetur. Item alia oracio [*deest*]. 64 patrem suum W. 65 vnum sunt C². cf. Jo XVII, 22 68 Et notandum C² 70 ipse meditans *om.*

W; in sua ymaginacione ipsum cristum C² 71 oculos suos W; tamquam christum C² 73 facere congruentem C² 76 Notandum C²; quod *om.* W; 79 ad aliud cum enim inuenerit W. 80 delectari in domino C² 84 orauit ad p. C² 86 ab eo passio et tamen dixit C² Mt. XXVII, 39 88 sanguinis eius decurrentis in terra C² 90 disc. quomodo C² 91 gracias et comp. C², W; cristo domino ... orat C²

prout potest et oret tota mente et dicat; *Domine iesu criste supplico tibi*; ut des michi perfectam obedientiam eciam in rebus difficilibus sicut tu obediens fuisti patri usque ad mortem. *Secundo oro te vt ille sudor* 95 *sangwineus per continuam cogitationem distillet in cor meum et abluat omnia peccata mea Tercio rogo ut per angelum sanctum tuum confortes me. et conserues in omnibus bonis; ut resistere ualeam omni malo; Quarto* 100 *oro ut des michi ita custodire omnes actus uite mee ut nunquam obdormiam in mortem : nec unquam alicui peccato mortali consenciam: et nunquam in morosa delectatione preualeat contra me inimicus.*

Si vero tunc contingat pulsari ad matutinos // ita ut 105 *oportet te intrare ad chorum; semper habeas ymaginem cristi pre oculis: et intendas psalmodie; et illos psalmos quos scis esse de passione resurrectione seu natiuitate cristi semper diligentius attendas; ut per eas circa cristum feruentius inardescas : quia sic fiet ut tu psalmodiam melius intelligas et deuocio pinguior existat; Deinde* 110 *sub interuallis et tota die transeat ad alia membra dominice passionis: donec totam ipsam passionem cotidie meditando desideranter peragat et pertranseat;*

Secundum membrum Cogitet ergo postea de secundo 115 *membro; scilicet quomodo se cristus sponte tradidit in manus querencium eum; Et illos uerbo prostauit cum diceret Ego sum; Et quomodo captus est. ligatus. consputus. illusus. cesus. colophizatus. a suis discipulis derelictus; Et in hijs omnibus ei compaciatur in quantum* 120 *potest; et gracias agat et oret tota mente et dicat oro te domine ut uoluntarie scienter subeam et sustine-*

94 eciam, rebus exp., in marg. christi resurrectione ascensione natiuitate C² 108 attendat C²; per eos diligencius ... inardescat C² 109 seruentius C¹ 110 intelliget C²; deuocior C¹; et deuocio excitetur C²; et deuocio pulchior existat W. 112 ipsam passionem totam C²; meditanto C¹ 113 desiderabitur C² in marg.; et percurrat W. 114 cogitat eciam C² 115 cristus se C² 116 prostauit dicens ego sum C² 118 colaphis C² 119 compaciatur christo C² 122 om-

am laborem et aduersitatem michi occurrentem; et per hoc vincam et prosternam omnem maliciam // inimici f. 74b sicut tu tuos prostrauisti inimicos per patientiam; *Secundo oro*; ut sicut tu captus fuisti: sic custodias me a captiuitate inferni ubi nulla redemptio inuenitur; *Tercio oro*; ut sicut tu ligatus fuisti: Ita absolue me ab omni vinculo peccatorum *Et ibi meditans* debet confiteri 125 *cristo aliqua peccata sua maiora que commisit et habere penitentiam sicut potest Item oro domine; Vt sicut* 130 *tu consputus fuisti; et illusus et colaphis cesus: Ita da michi ut non fiam inimicis meis ridiculum; ne gaudeant de me. dicentes. preualuimus aduersus eum Item sicut tu fuisti a discipulis derelictus Ita nunquam derelin-* 135 *quas me neque despicias me deus salutaris meus*

Tercium membrum Deinde accedat ad tertium membrum scilicet quomodo cristus fuit ductus ad iudicem Et primo ante Annam Et quomodo ibi minister anne dedit ei alapam crudelem Et ibi iterum oret Vt securus 140 *stet ante iudicem cristum; ut non tradatur ministris tartareis affligendus; Item cogitet ibi quomodo petrus ibi dominum negauit et dicat // O domine iesu criste quociens* 145 *ego te negauit. ego enim multa mortalia peccata commisi; et quociens hoc feci magis dilexi creaturam quam te Et sic quodammodo te negauit. Et ibi iterum agat penitentiam sicut potest; Post hoc meditetur quomodo cristus ductus fuit ad caypham pontificem et ibi falsum testimonium pertulit scilicet quod dixisset possum templum hoc destruere et in tribus diebus reedificare; Et iterum oret et dicat O domine quid facturus* 150 *sum quando testes scilicet consciencia mea et inimicus dyabolus stabunt contra me coram te et dicent verum testimonium contra me; O domine excuset innocencia*

nem laborem C² 123 prosternem C²; tu tuos inimicos per p. prostr. C² 129 cristo in oracione C²; sua maiora] id est maxima superscr. C² commisit id est agere p. C² 130 quarto oro C²; Vt] sic superscr. C² 132 ridiculum inimicis meis C² 134 a discipulis tu fuisti C² 135 meus om. W. 137 ductus fuit C² 140 astet C² 141 meditetur ibi C² petrus illic C² 143 negauit te C²; multa peccata mort. C² 146 Post hec cogitet C²; dominus cristus C²; caypham] n superscr. C¹ 148 quod dixit W. 149 hoc reedificare W.; Et eciam C² 150 facturus quid W. 153 con-

- tua culpas meas; *Item meditetur ibi quomodo petrus iterum dominum negavit* et deus eum respexit et ad penitenciam prouocauit Ibi ora et dic *O domine respice me illis oculis misericordie tue quibus petrum lacrimantem respexisti; ut per respectum tuum incipiam cognoscere peccata mea: et penitentiam agere; Respice me domine sicut oculi tui respiciunt iustos; et non sicut vltus domini super facientes mala ut perdat me* *Post hoc meditetur quomodo cristus ductus* // fuit ante pylatum presidem et quomodo ibi fuit accusatus quod prohibuisset tributa dare cesari. et quod dixisset se esse regem cristum : et quomodo ibi stetit in timore et tremore : Et iterum ora vt cum steteris ante eum indicaturus / non appareat tibi sicut iudex terribilis sed sicut dominus fauorabilis et ut nunquam preualeant contra te accusatores tui coram eo : sed potius dimittantur tibi omnia peccata tua. propter que iuste debueras ante eum accusari; Et sicut ipse ibi dixit; Regnum meum non est de hoc mundo. Ita det tibi est nichil cures mundum sed ipsum solum *Post hoc meditare quomodo cristus ductus fuit ante herodem regem; et quomodo ipsum herodes spreuit et illusit eum indutus ueste alba. Et iterum ora Vt non spernat te quando ante suum iudicium fueris adducendus et non dimittat te ibi illudi ab inimicis tuis: sed te pie recipiat; Et ora Vt omnis illa inimicitia que sibi illata est ante illos quatuor iudices sit satisfactio pro peccatis tuis pro quibus dignus // esses dampnaturus: et ut per eius misericordiam securus stes. quando ipse in suo extremo examine super te pauperem iudicabit.*
- Quartum membrum Deinde accede ad quartum membrum* huius sancte meditationis. scilicet. quo modo cristus ab herode fuit remissus ad pylatum et ibidem fuit flagellis cesus. Et ibi ora *Vt per istum preciosum sangwinem quem ibi effudit. abluat omnia peccata tua*

tra me verum t. C² 156 Iterum ora C² 171 Jo. XVI, 38 173 Post hec cogita C²; 174 ad herodem C² 175 oratio C² in marg. 164 cristum regem C² 165 oratio C² in marg. 169 tibi ac deleantur omnia C² 181 misericordia C¹ 186 cristus

- Et ibi iterum [debes] confiteri aliqua peccata tua maiora* Et illa laua ibi in sangwine agni immaculati et dic: *O domine iesu criste oro ut ille sanguis tuus per continuam cogitacionem et compassionem stillet in cor meum; et lauet me ab omnibus peccatis meis; Item ibi meditare quomodo fuit ueste purpurea indutus et spinea corona coronatus : et scepro arundineo miserabiliter illusus; Ibi ora dicens; O domine peto ut ista uestis et corona spinea et sceptrum quibus tu miserabiliter illusus fuisti cedant michi in meritum et per tuum meritum acquiram vestem virtutum in presenti: et uestem glorie in futuro tecum in regno tuo; // Item ibi meditare uoces horribiles clamantium tolle crucifige crucifige eum et si hunc dimittis non es amicus cesaris Et quomodo iudei peruersi petebant dimitti barabam latronem et crucifigi saluatorem et multa similia; Et terrores quos ille uoces cordi domini ingerebant; Et ora Vt nunquam sic terribiliter appareas ante eum; Et diligenter aspicias; habes enim hic multam materiam compatiendi et orandi in flagellacione et coronacione: et in hijs que in illo tempore circa ipsum fiebant. que omnia apud te pertracta sicut a deo tibi datum fuerit.*
- Quintum [membrum] Deinde accede ad quintum membrum scilicet* quomodo dominus noster iesus cristus accepit mortis sentenciam terribilem; quando pylatus sedit pro tribunali: et tulit sentenciam contra iesum et tradidit eum iudeis cesum flagellis ut crucifigeretur; Ibi meditare quanto terrore cor domini potuit wlnerari; Quis enim non debeat terreri ad illam tam horribilem et crudelem mortis sentenciam; cuius cor non debeat doloris // jaculo wlnerari : Ibi ora et dic *O domine iesu mi dulcissime da michi sic viuere ut sentenciam mortis eterne nunquam accipiam quam utique sepe promerui. Sed sentencia quam tu innocenter pertulisti satisfaciat pro me qui pro peccatis meis digne deberem condempnari. Item meditare ibi*

iesus C² 189 iterum confiteri C¹; debes confiteri C² 194 ibi cogita C² ueste sua coccinea fuit uestitus C²; corona spinea C² 196 Et ibi C² 197 es illusus et inmisericorditer afflicto cedat michi C² 200 meditare ibi C² 207 inspicias C² 209 in illa hora C² 210 tibi a deo C² 211 membrum om. C¹ 213 sentenciam terribilem mortis C² 215 flagellis cesum C²; Ibi cogita C² 217 illam summam C² 221 vt a te C² 224 deberem fla-

- 225 quomodo cum duobus latronibus ductus est extra ciuitatem et ora dicens; *O domine quociens* ego deserui viam veritatis et ambulavi viam iniquitatis; ymmo quociens oculi mei aures mee nares manus et omnia membra mea transierunt post concupiscentias suas et a te recesserunt; Sed tu pie domine da michi ut illud iter despicabile quod iuisti ad locum passionis excuset omnia itinera mea praua in omnibus peruersis; item meditare ibi quod crucem suam ipse portauit Et ora. dicens; *O domine iesu criste* da michi pacienter ferre omnem tribulacionem. que michi utique digne pro peccatis meis te permittente poterit euenire; Et iterum pone in cogitatione tua super crucem iesu omnia mala que pro peccatis tuis pateris Et ora ex toto corde et dic; *O pie iesu rogo te ut sangwis tuus preciosus* // in cruce effusus
- f. 77b
240 abluat omnia peccata mea; et omnium electorum tuorum et omnia mala que pro peccatis nostris patimur; sufficiens est enim beatus sangwis tuus satisfacere deo patri pro omnibus nobis; Item plange ibi dominum cum mulieribus que sequebantur eum lamentantes; ad
- 245 quas dominus conuersus dixit; Filie iherusalem nolite flere super me: sed super uosmetipsas flete; Et ibi plange super teipsum; quod heu te ipsum nunquam digne planxisti; nec mortem domini quam pro te pertulit deplorasti; Et roga eum ut conuertatur ad te et per respectum ipsius plangas te ipsum.
- Sextum membrum Deinde accede ad sextum membrum. scilicet.* quomodo cristus affixus est cruci et meditare fideliter quantus ibi fuerit dolor eius ubi transfixe sunt manus et pedes eius; ubi sic dilaniata sunt omnia membra eius: ut possent dinumerari; Vbi cum sceleratis latronibus reputatus est. Vbi dederunt ei vinum mirratum bibere cum felle mixtum; Vbi diuiserunt inter se vestimenta sua; et super tunicam inconsutilem miserunt sortem; Vbi pretereuntes eum inimici eius blas-

gellari Item cogita ibi C² 226 domine christe C² 232 praua et in omnibus peruersa C²; item cogita C² 237 mala tua et omnium electorum C² 242 sufficiens enim est... pro omnibus nobis deo patri C² 244 lamentantes eum C² 245 Luc. XXIII, 28 246 nos ipsas C² 247 quia heu C² 249 iterum ad te ut per resp. ipsius et te ipsum plangas C² 252 cruce C² 253 et cogita C² 255 omnia ossa C² 257 mixtum cum felle C² 259 blasph.

- 260 phemauerunt et mouentes capita // sua illudebant ei f. 78a
Vbi et latro unus crucifixus cum eo irrisit eum; Et licet in omnibus membris prioribus debeas ei compati et gracias agere tamen hic maxime est tibi hoc faciendum;
- 265 Postquam ergo in hoc articulo passionis eius compassus ei fueris et gracias egeris tunc ad singula forma tibi oracionem et dic *O dulcissime iesu criste*; sicut tu pro me affixus es in cruce; Ita da michi sic te diligere utulnera tua semper innoventur in corde meo per iugem
- 270 meditacionem et compassionem; Et da michi sic te diligere. ut caritate tua dulciter merearulnerari; *secundo rogo te* vt sicut dilaniata sunt sanctissima membra tua ut possent dinumerari; Ita da michi recogitare et dinumerare uitam meam preteritam carnalem: ut possim in
- 275 amaritudine anime mee cum uera contricione et penitencia omnia facta mea mala preterita perfecte emendare; *Tercio oro te* ut sicut tu cum mirra et felle potatus es et fuisti; Ita da michi omnes aduersitates michi propter te occurrentes cum tanto gaudio suscipere; ut solummodo
- 280 gustem eas. et quasi pro nichilo reputem eas. ut in eis nunquam possim cum periculo absorberi // *Quarto oro* f. 78b
te ut sicut tu cum sceleratis reputatus es; ita da michi Vt me ipsum in omnibus vilem et abiectum reputem *Quinto oro te*: ut sicut tu nudatus es et fuisti uestimentis
- 285 tuis; ita da michi vt omnia transitoria et terrena propter te pro nichilo reputem: et absque omni impedimento ad te ualeam peruenire *Sexto oro te vt sicut tu blasphemias iudeorum* et eciam latronis pertulisti; ita da michi obprobria et iniurias et contemptus hominum
- 290 propter te pacientissime tolerare; Hec omnia et quidquid tibi a deo datum fuerit recogita; quia multa potest tibi esse hic materia exorandi et petendi;
- Septimum membrum: Deinde accede ad septimum membrum. scilicet.* quomodo cristus latroni peccata dimisit; et pro suis crucifixoribus pijissime patrem exorauit; Ille enim latro ante modicum tempus cristum cum

eum C² 261 latrones: nes exp. C¹ 284 et fuisti om. C² 285 terna pro te et propter te C² 271 Item rogo C² 275 contricione et 288 blasphemiam C² 290 omnia ora pura omnia peccata mea C² 277 et et C² 292 illuc materia utilis exorandi fuisti om. W. C² 283 Vt me in C²

altero latrone blasphemauerat; et postea quando uidit
terre motum et solem obscurari et alia signa conuersus
est: et increpauit alium latronem et dixit ad iesum do-
mine memento mei cum ueneris in regnum tuum etcete-
ra Et ecce ad illam solam // et seram uocem seu confes-
sionem et penitenciam percepit remissionem omnium
peccatorum suorum Et dixit ei dominus iesus Amen
dico tibi hodie mecum eris in paradyso; Item cristi
crucifixo- res nullem penitenciam egerunt; nichil ab eo
pecierunt et tamen ipse ex sola pietate sua pro eis ora-
uit: et dixit pater dimitte illis etcetera Ibi accipe fidu-
ciam et noli desperare et accede secure et fiducialiter
ad illum dulcissimum et mansuetissimum propiciatorem
et confitere ibi peccata tua et dic *O domine iesu criste;*
Ecce ego miserrimus peccator hic assisto. ante oculos
tue pietatis cum latrone et cum hijs qui te crucifixerunt
et oro te ut eciam miserearis mei; domine non despicias
me, qui eciam latronem sero penitentem suscepisti: do-
mine laua me in sanguine tuo quem sic habundanter
pro me effudisti, domine mi ne deseras me in hora mor-
tis mee. qui in hora mortis tue latroni et crucifixoribus
tuis sic clementer misertus es; Et quidquid aliud tibi
datum fuerit a deo ibi postula ab eo ex toto corde prout
potes;

f. 79b *Octauum [membrum] // Deinde accede ad octauum
membrum scilicet quomodo cristus beatam mariam ma-
trem suam discipulo commendauit dicens; Mulier Ecce
filius tuus etcetera Et ibi annu-mera omnes temptaciones
quas sustines et omnia que pateris; et omnia que tibi
sunt necessaria ad uitam eternam et eciam presentem
que tamen necessaria sunt secundum deum et sunt ami-
nicula ad uitam eternam; et ora dicens: O domine iesu
criste omnia que tu scis michi esse necessaria et utilia
330 commendo tibi hodie in hac necessitate pietate et cari-*

di C² et petendi exp. C² 300 mei 321 membrum om. C¹ 323 discipulo
memento C² Luc. XXIII, 42 et discipulum matri dulciter commen-
302 confessionem et penitenciam in dauit dicens ad matrem C² Jo. xix,
marg. sup. C² 304 Item illi cristi C² 16 325 ante 325 327 amini-
310 confiteri C¹ 316 effudisti pro me omnia mala que pateris C² 327 amini-
C² non deseras C² 318 sic mi- cula] in marg. ammicula C¹ 2.m.;
sericorditer C² 319 ab eo postula C² adiunantia C²

tate; sicut et tu matrem tuam discipulo et discipulum
matri tue commendasti. Et oro te ut michi pie provideas
in omnibus cum effectu Et eandem commendacionem
fac ad dominam nostram ut habeat se tibi commenda-
tum in omnibus sicut ei a filio suo beatus iohannes fu-
erat commendatus Et in memoria commendacionis sem-
per in omnibus tribulacionibus tuis semper ad eam con-
fuge quia mater misericordie est hanc matrem sic allo-
quere; *O domina mitissima scio quod in passione filii*
tui cor tuum maternum multipliciter gladio doloris
fuerat penetratum Quidquid enim ibi fiebat cor tuum
miserabiliter uulner // abat scilicet percussiones malleo- f. 80a
rum et uerba blasphemancium; mociones capitum. sacri-
legorum dirisiones; Iudeorum clamores: etcetera que
345 omnia iam non sufficio numerare; sed hec omnia beatis-
sima uirgo sunt tibi iam in gaudium et leticiam commu-
tata; In hoc ergo gaudium et in hanc leticiam et gloriam
quam nunc possides cum filio tuo propter omnes pres-
suras quas cum eo pertulisti in hoc nequam seculo com-
mendo tibi omnia que michi sunt necessaria siue in
350 corpore siue in anima Et eandem commendacionem
poteris facere ad sanctum iohannem.
*Nonum [membrum] Deinde accede ad nonum mem-
brum scilicet quomodo cristus spiritum suum patri com-
mendauit et dixit Pater in manus tuas commendo spiri-
tum meum; Et quomodo inclinato capite tradidit spiri-
tum; Et recogita horam in qua tu es moriturus Et dic;*
*O pijssime Domine iesu criste sicut tu patri tuo spiri-
tum tuum commendasti; Ita commendo tibi semper spi-
ritum meum in hac uita; et rogo ut des michi: ut nun-
quam per mortale peccatum recedam a te; Item com-*

332 preuideas C² 333 cum ef- quibus inuenies quod ipsa semper
fectu] Et si fueris in aliqua adest pie omnibus invocantibus se et
temptacione et tribulacione hanc pro- non desit de sua misericordia presu-
pone tibi ante dominum et si habe- mentes hanc matrem sic alloquere di-
res aliquid tibi specialiter incumbens cens 344 Iudeorum et clamores eo-
pro illo ora ibi et eandem C² in marg. rum C² 351 in anima] C² in marg. et
333 misericordie est] C² in marg. in ibi numera mala que tibi maxime om-
cedula; in schedula uero De cuius mi- niment et ora eam ut tibi succurrat in
sericordia pietate et gracia non est eis ipsa 352 poteris bis C¹ 353 mem-
meum dicere Sed lege sermones beati brum om. C¹ 355 Lc. xxiii, 46
bernhardi et aliorum sanctorum in 360 sic uiuere ut nunquam C² 365 da

- f. 80b mendo tibi spiritum meum in morte mea ut ibi custodias // me ab inimicis meis Vt cum vera fide catholica. et firma spe. et feruenti ac perfecta caritate recedam
365 ab hoc corpore; Item pie iesu da michi veram et sufficientem contricionem de omnibus peccatis meis. Vt in ipsa hora non separer a te. Item oro te; *o pijssime iesu ut habeas tibi animam* meam commendatam post mortem; ut ibi in penis purgatorii michi succurras: ubi tibi
370 soli competit prestare medicinam; Et licet in omnibus membris tibi sit compaciendum cristo tamen in hoc articulo maxime debes compati bonorum omnium largitori; ubi redemptionis nostre precium misericorditer consumauit. *Et ualde deuotum esset ut* quicumque esset
375 sacerdos. quod totam passionem domini transcurreret illo die quo celebraturus esset missam usque ad consummacionem huius sancte passionis Et per omnia eadem intencione offerret ipsum christum in altari sicut ipse se in ara crucis deo patri tamquam holocaustum
380 pingwissimum et gratiosissimum immolauit.
Decimum [membrum] Deinde accede ad decimum membrum scilicet quomodo vnus militum lancea latus domini appere//ruit de quo sangwis et aqua largissime emanauit Hic fluuius egressus est de loco uoluptatis id
385 est de corde saluatoris In quo sunt omnes thesauri sapientie et sciencie dei absconditi ymmo in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis; hinc emanant sacramenta ecclesie. Ibi ora et dic; *O largissime iesu oro te* ut aqua de corde tuo emanans abluat sordem omnium peccatorum meorum; et sangwis tuus de corde tuo profluens uiuificet me qui mortuus iaceo in peccatis; Ibi laua te totum in sangwine agni immaculati domini nostri iesu cristi; Ibi refrigera te ab omni estu carnalium desideriorum et carnalium ac spiritualium viciorum; Ibi hauri aquas
390 in gaudio de fontibus saluatoris et extingwe sitim

michi pie iesu C² 366 in hac ipsa C² 370 + et licet + C²; in *schedula* Et quidquid tribuacionis tibi incumbit siue spiritualiter siue corporaliter totum tibi simul collige et recommenda te totum christo eciam in eandem caritatem in qua ipse patri suo spiritum

suum commendauit et licet in omnibus C² 373 misericordissime C² 377 huius beate C² 378 christum ipsum C² 381 membrum *om.* C¹ 383 et ex eo sangwis C² 387 diuinitatis corporaliter C² 390 tuo effluens C² 393 carnalium viciorum C²

- omnium concupiscenciarum et carnalium uoluptatum; Hoc enim est mare rubrum in quo submersi sunt egipcij idest principes tenebrarum dyaboli Quia si ex toto corde ad hoc mare confugeris submerges omnia mundi tamentamenta et carnis et dyaboli per uirtutem sangwinis domini nostri iesu cristi qui ibi effusus est; Postea meditare quomodo iesus fuit depositus // de cruce et tu pone
400 eum sicut sigillum super cor tuum et super brachia tua; et comprime eum et imprime eum cordi tuo ut sencias
405 quasi caracterem presenciam wlnerum suorum; et fruere ibi cupitis amplexibus: et deosculare ibi cogitacione tua omnia wlnera eius que propter te recepit; Et ibi compatere beate uirgini et sanctis apostolis qui eum coram se iacentem wlneratum cruentatum et liuidum
410 aspexerunt
De sepultura domni Postea cogita quomodo sepultus est; Et iterum compatere beate uirgini et discipulis a quorum aspectu est ablatu; Et ora eum ut det tibi mori mundo et omnibus rebus transitorijs Ita ut in omni cogitatu tuo et affectione tua nichil cures nisi in eius wlneribus conuersari; Et ita in ipso mente et spiritu sepeliri; Et tunc ora ut ipse sepeliatur in te id est ut ipsum mortuum et crucifixum semper in animo tuo portes et habeas in cogitatu tuo continue manentem;
420 Et habeas eum in corde tuo quasi in sarcophago tumulatum ipsum dilectum dominum et deum tuum; cui cum patre et spiritu sancto est honor et glorie in secula seculorum amen.
Dominica die de resurrectione meditacio Die uero
425 *dominico meditare debes* quomodo potes de resurrectione domini nostri iesu cristi; // Et primo debes congloria- f. 82a

398 tenebrarum id est dyaboli C²
401 Item postea cogita C² 407 wlnera sua C² 408 sanctis discipulis eius qui eum C² 412 discipulis eius C²
413 aspectu] *in marg.* aspectibus C¹
2 *m.* sublatus C² 416 ita quasi in C²
417 sepeliatur C¹; sepeliatur C² 420 eum quasi C²; sarcophago C² 423 seculorum amen] *W. add. alia m.* (f. 32b) hic est magnus defectus quia vix est hic dimidia pars. *Sequitur* Dns Johan-

nes papa xxij dedit deuote dicenti istam sequentem oracionem tria milia dierum mortalium (?) et quadraginta uenialium peccatorum indulgenciam (f. 33a) Mundi creator et redemptor dne ihesu christe... clementer conseruare digneris qui cum eodem patre. f. 33b. *nova m.* de resurrectione potest eciam post. post xi folia die uero dominico meditari debes 425 cogita

ri et congregatulari deo patri qui dilectum filium suum in carne assumpta sic magnifice glorificauit Vnde in psalmo pater ad filium; Exsurge gloria mea; et filius ad patrem; Exurgam diluculo; Et dic ad patrem; O pater eterne glorie congaudio hodie omnipotentie tue glorie; per quam dilectum filium tuum sic gloriose a mortuis resuscitasti ad gloriam tuam et omnium in te et in eum credencium et ad confusionem iudeorum et omnium eum negancium Et ora et dic *O deus pater omnipotens* oro te ut per hanc gloriam des michi resurgere ab omnibus peccatis meis: ita ut sim securus in resurrectione secunda ubi ipse tuus filius erit super me iudicaturus; Ad ipsum autem filium sic ora *O domine iesu criste congaudio* hodie gloriose resurrectioni tue quam in carne tua assumpsisti Et oro te ut sic des michi resurgere a peccatis meis ut in nouissimo die gloriose resurgam; Et cum beatis omnibus electis tuis ad dextram tuam merear collocari et audire illam tuam dulcem et desiderabilem uocem; Venite benedicti patris mei percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi; Item eodem modo debes congaudere beate Marie uirgini matri eius que in eius resurrectione // super omnes est gauisa : sicut in eius morte super omnes fuit contristata; Item congaude beatis apostolis et beate marie magdalene; et marie iacobe et salome et ceteris mulieribus et discipulis; Et ad singulos discipulos fac oracionem istam. scilicet. quod per gaudium quod perceperunt in resurrectione domini nostri iesu cristi te faciant gloriose resurgere in nouissimo die et cum eis eternaliter gloriari; Ibi meditare quale tuum corpus erit in resurrectione illa Erit enim septuplum clarius quam sol nunc est Item erit immortale impassibile et agile subtile in nullo grauans animam sine omni defectu

quomodo C² 429, 430 Ps. cvii, 3
431 conglorior et congaudio C²
435 et dic sic C² negacium et oro te ut per hanc W. 436 " *omnipotens* " pater C¹, ut per hanc resurrectionem C² 437 W. in resurrectione secunda etc sequitur in alio latere (f. 34a) *nava m.* in resurrectione secunda 439 sic ora] Item eandem congloracionem

et oracionem fac ad ipsum filium dicens C², iudicaturus Et iterum eandem congl. et or. fac ad ipsum f. dicens W. 445 Mt. xxv, 34 449 pre omnibus fuit conturbata C² 451 ceteris apostolis C² 456 Ibi cogita quale gaudium t.c. erit habiturum C² 457 Erit enim clarum ymmo sept. C². W. 459 absque omni defectu C², W.

460 nulla re indigens forte. sanum. pulcrum omni uoluptate plenum et multis alijs bonis preeminens que non possunt breuiter numerari; Et sic in estimacione huius glorie erunt tibi leuia omnia mala que propter deum pateris in hoc mundo et hec de passione et resurrectione
465 domini nostri iesu cristi breuiter sunt conscripta non quod in eis sit expressa omnis dulcedo gracie que emanat de petra que est cristus; sed tantum modo ad hoc ut tu quicumque // studens uolens proficere in studio f. 83a
470 spirituali habeas occasionem et incitamentam in hac materia te iugiter exercitandi; In qua si frequenter meditatus fueris multa meliora inuenies et dulciora; In uita enim et conuersacione doctrina et disciplina domini nostri iesu cristi latet thesaurus gracie infinitus quem deus pater dedit per filium suum hominibus; quia
475 ipse est fons indeficiens qui vnicique pro sua capacitate gracie pocula sumministrat; Vnde si frequenter te in hac meditatione sancta occupaueris Inuenis noua et inaudita bona spiritualis gracie que nunquam predicata sunt ab aliquo uel descripta; Ipsi igitur domino nostro
480 iesu cristo iugiter inherere stude; et fac tibi dietam tuam passionem eius mentaliter transcurrendo ut merearis edere de fructu huius ligni uite; cuius ligni fructus sunt omnes electi qui sunt innumerabiles Vnde psalmista; superextolletur super libanum fructus eius; et florebunt de ciuitate sicut fenum terre id est electi
485 florebunt In ecclesia que est ciuitas dei sicut fenum terre germinantis gramina quod est innumerabile Quis enim terre germinantis gramina dinumerare potest? Et sicut in herbis multiplex et uaria // species est odoris f. 83b
490 saporis et uirtutis. Sic in electis cristi varia est et multiplex amenitas graciaram; In hac igitur via sancte meditationis si cottidie quasi vna dieta profeceris Ibis de

462 Et sic] C¹ *textus corruptus*; in marg. corr. *obscurae* 466 non quia sit expressa in hac scriptura omnis dulcedo W. 468 quando cumque W. proficere in uita C² 469 incimentam C¹; incimentum C²; incitamentum W. 471 inuenies multa meliora et dulciora quam sunt illa superius anotata de passione W.; dulciora quanta

sunt illa superius anotata de passione C² 475 qui cuilibet p.s.c graciaram amministrat pocula C² 476 te om. C¹ 484 Ps. lxxi, 16 487 terre quod est W. 488 potest et florentia? sicut in herbis W.; terre fructificantis gramina et florentia et sicut in marg. inf. C², *mox* in herbis terre 492 Ps. lxxxii, 8

uirtute in uirtutem donec videbis deum deorum in syon
id est donec iam non tantum in passione et uita cristi
495 delicias habeas sed eciam in diuinitate eius post longa
exercicia uoluptuosissime epuleris de qua uoluptate sic
dicit beatus bernhardus Expertus non potest dicere: nec
inexpertus credere:

Ammonicio Ante omnia uolo te de hoc esse communi-
500 *tum Vt si forte* in hac meditacione gratiam quam postu-
las non inueneris: propter hoc non desistas: quia ipse
dominus scit quid tibi expediat et debeat uel velit gratie
ministrare; sed pulsa perseuera ora uigila. donec tibi
ianua gratie resetur; Memento quod non totus annus
505 floret amenitate uernali: nec redundat copia autumpna-
li; red riget quandoque frigore hyemali; sic non sem-
per est tempus gratie; sed quandoque est tempus tem-
ptacionis et pe//nuria gratie Vt gratia subtracta audius
f. 34a requiratur et gratancius et carius et caucius cum re-
dierit teneatur; Et ut cognoscas quia gratia domini non
est tua iure hereditario sed quod tibi ex gratia et bene-
placito domini ministretur Item si aliquando te occu-
pacio rei necessarie uel obediencie uocat et oportet te
ab hac meditacione recedere; statim peracto opere re-
515 uertere ad meditacionem et ubi dimisisti ibi inchoa et
ora Ita ut nulla sit dies in qua non transcurras passionem
domini sicut potes: Quia si de facili velles desistere
propter modicam occupacionem tepesceres de die in
diem et tandem totaliter deficeres et extingueretur in te
520 totus igniculus caritatis Si autem non desistis sed sem-
per reuerteris respiciet dominus diligenciam tuam et
affectum deuocionis tue; et potest fieri quod quandoque
in vna hora modica plus inuenis gratie diuine; quam
si per integrum diem meditacioni uacasses; deus enim
525 recompensare solet tempus quod in obediencia expen-
ditur.

De duricia Denique si ita durus es et incultus et ita

495 habeas verum C² 498 credere C² 513 obediencia C² 514 opere ne-
cessario uel obediencie precepto ... ite-
501 nequaquam desistas C² 516 nulla dies sit
503 amministrare C² 506 ri-
gat C² 508 temptacionis id est C² 523 gratie dine C¹ 525 expen-
penurie C² 512 Item amonitus ut si disti W.; *dein* deus est ubique loco de

rudis fueris; quod non possis in uita et passione domi-
ni nostri ihesu cristi dulcedinem querere: Adhuc pro-
530 dest tibi super omnia predictam passionem // et uitam f. 84b
ipsius habere pre oculis mentis tue: quia in ipsa acci-
pies formam et exemplar et speculum uirtutum et uite;
sine quibus non potest esse salus; Inuenies enim in ip-
so formam uoluntarie paupertatis; quia nudatus in cru-
535 ce non habuit ubi caput suum reclinaret; formam hu-
militatis; quia ipse dixit; discite a me quia mitis sum
et humilis corde; formam obediencie quia factus est
obediens patri usque ad mortem; formam mansuetu-
540 dinis; quia latroni pendenti in cruce peccata sua be-
nignissime dimisit et condonauit; formam caritatis ad
inimicos; quia pro suis crucifixoribus orat; formam cari-
tatis ad amicos; quando discipulis suis corpus et san-
gwinem suum tradidit. Et quando matrem discipulo et
545 ipsam matri commendauit formam castitatis quia de
uirgine nasci uoluit formam continencie seu iusticie
habuit quia nunquam alicui nocuit; et peccatum non
fecit nec dolus inuentus est in ore eius; formam libera-
litas; quia seipsum totum pro peccatoribus crucifi-
gendum dedit; formam fortitudinis quia rem arduissi-
550 mam et maximam in sua passione consummauit formam
pacencie; quia cum suos persecutores solo uerbo pro-
sternere // posset et fecit; tamen crucis supplicium ab eis f. 85a
patientissime tolerauit; formam prudentie; quia ponti-
ficibus et principibus indeorum et pylato prudentissi-
555 met et paucis uerbis respondit; Et pharizeos querentes
eum capere in sermone semper luculentissime confu-
tauit; Quippe cum ipse sit uera sapiencia dei patris Et
quia impossibile est omnes eius uirtutes enumerare; Ideo
breuiter dico; quidquid est uirtutis bonitatis, suauitatis
560 et sanctitatis totum habundantissime inuenies in uita et

duricia 528 possis aut uelis C²
529 dulcedinem spiritalium querere
C² 533 Nota sequens Valde; scilicet
inuenies etcetera C² in marg. sup.;
semper habere C² 536 a me quia] hu-
milis exp. mitis in marg. C¹ Mt.
xi, 29 538 obediens factus C² 539 la-
troni in cruce p. C² 546 I Petr. ii, 22
nec peccatum fecit C²; in marg.

C²: formam institie quando iohan-
nes baptizabat eum dixit sine modo
sic enim decet nos implere omnem
iustitiam (Mt. iii, 15) 550 uiriliter
consummauit C² 552 posset sicut et
fecit C² 556 luculentissime superauit
C² 557 patris "dei" C¹ 558 Et
ideo C² 560 in uita et doctrina C²

conuersacione et passione domini nostri iesu cristi; Et ideo caue tibi ne negligas; quia cottidie copiam eius habere poteris : si eum toto corde quesieris; si uero tempus illud quod tibi dedit inutiliter transire permiseris: 565 ueniet tempus in quo libenter ad eum confugere uelles. sed non poteris; sicut ipse dicit; Vigilate; quia nescitis diem neque horam. scilicet. mortis uestre; In qua quidem hora mortis difficile erit eum inuenire ab illis qui in tota uita sua eum minime quesierunt: qui tamen omni 570 tempore et hora digne querendus est; dominus noster iesus cristus cui est honor et gloria qui cum patre et spiritu sancto uiuit et regnat deus in secula seculorum amen. *finitum 1424 gereonis.*

562 Et ultra caue W. 563 quesieris tamen 566 Mt. xxv, 13 568 qui eum toto corde non enim necesse est ut in tota uita 570 querentibus: tibus parisius uel ad aliud studium te transferas ad querendum eum sed in omni loco eum inuenies si tamen eum quesieris pia mente; si uero tempus illud W. sic et C² exc. parisiis et si eum exp., dus in marg. C¹ 574 seculorum amen] o bone ihesu da michi te semper querere et inuentum semper retinere Explicit meditacio bona W.

KRONIJK.

UITGAVEN BETREFFENDE DE DOMINIKANER ORDE.

Thomistisch Tijdschrift voor Katholieke Cultuur. 1930. afl. I. G. MEERSEMAN O.P. — *De Historisch-Kritische Methode bij de studie der Mystiekers.*

In deze algemeene beschouwing over de bestudeering der mystieken laat Meerseman zien, hoe hier de historische, psychologische en theologische methode moeten samengaan. Bij verwaarloozing dezer methode is er groot gevaar voor vooropgezette ideeën voorhanden.

— afl. 2. G. MEERSEMAN O.P. *Dominicus van Vlaanderen* (15de eeuw).

In dit artikel behandelt p. Meerseman de bijna vergeten figuur van den 15de eeuwse Predikbroeder Dominicus van Vlaanderen. Ongeveer 1425 geboren, studeerde hij aan de Universiteit van Parijs en promoveerde er in 1452 tot Magister. Dan ging hij naar Boulogne en trad in 1461 in de Orde der Predikbroeders. Hij was in 1462 reeds te Florence professor in de filosofie en later nog in meerdere kloosters in Noord-Italië. Zijn talrijke geschriften toonen hem als volbloed thomist. Van deze werken bespreekt Meerseman bijzonder de kommentaren *Metaphysica* van Aristoteles naar inhoud en methode. In aflevering 3 van hetzelfde tijdschrift zijn enkele bladzijden gewijdt aan het geestelijk en wijsgeerig milieu van Dominicus van Vlaanderen.

Thomistisch Tijdschrift. 1931. I. G. MEERSEMAN: *Albertus de Grootte in de Nederlanden.*

G. Meerseman behandelt hier voornamelijk Albertus beteekenis voor de Nederlandsche letterkunde. Cantimpré's werk *de naturis rerum* werd door Maerlant abusievelijk voor een werk van Albertus aangezien. Dezelfde fout beging Lodewijk van Velthem, de voortzetter van Maerlant's *Spiegel Historiaal*.

F. A. M. DANIELS O. P. — *Meester Dirc van Delf, zijn Persoon en zijn Werk.* Nijmegen 1932.

Dit nieuwste werk van Dr. Daniels, waarmede hij aan de Universiteit te Utrecht den graad van doctor behaalde, behandelt den 14den eeuwse Predikbroeder Dirc van Delf en zijn gedurende de middeleeuwen in de Nederlanden en ook in Duitschland zeer bekend werk « de Tafel van der Kerstenre Ghelove ». Over het